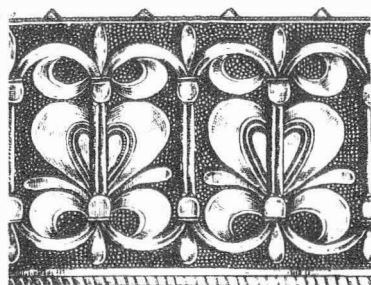

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
POBOČKA V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ
1961

BRNO 1962

hozápadně vlastního závrtu bylo nalezeno 47 kusů výrobních paleolitických odštěpků a industrie. Všechn materiál Doliny je bíle patinován, některé kusy jsou povrchově korodovány. Jde zřejmě o mladopaleolitickou stanici a ze všech dosavadních moravských nálezů se podobá nejvíce drahanským paleolitickým stanicím typu určického a kosířského. Těžiště lokality bude dále v lese. Význam nové lokality je v přední řadě anthropogeografický. Ukazuje, že paleolitický člověk pobýval v krase i na volném povrchu a nikoliv jen v jeskyních. Důležitou úlohou bude arciť zjistit poměr tohoto osídlení k osídlení jeskynnímu a eventuálně příčiny tohoto otevřeného osídlení.

"Dolina", erste oberflächliche paläolithische Station im Mährischen Karste.

In den Höhlen des Mährischen Karstes sind eine ganze Reihe von paläolithischen Stationen in den verschiedensten Altersstufen bekannt. Erst am 25.5.1961 jedoch gelang es uns die erste oberflächliche paläolithische Fundstätte bei der bekannten Karstdoline "Dolina" bei Ostrov in der Nähe der Mazocha festzustellen. Diese Doline ist die zweitgrösste im Mährischen Karst und liegt südlich von Sloup, nordwestlich von Ostrov und knapp östlich des Punktes 505.3 m. Ungefähr 100 Schritte von diesem Punkte, südwestlich von der eigentlichen Doline fanden wir mit Ing. J. Janásek 47 Stück bearbeiteter paläolithischer Absplisse, sowie Steinindustrie.

Sämtliches Fundmaterial der Dolina-Station besitzt einen Hauch weisser Patina, einige Stücke sind an der Oberfläche korodiert. Es handelt sich augenscheinlich um eine jungpaläolithische Station, die von allen bisherigen mährischen Funden am meisten der Drahaner paläolithischen Station vom Typus Určice und Kosíře ähnelt. Aus dem Umfange der bis nun gemachten Funde ist anzunehmen, dass die Hauptfundstelle im nahen Walde gelegen ist. Diese neue Lokalität beweist uns, dass der paläolithische Mensch im Mährischen Karste auf freiem Terrain und nicht wie bisher angenommen, nur in den Höhlen wohnte. Die Wichtigkeit der Aufgabe besteht darin festzustellen, in welchem Verhältnisse diese Siedlung zu den Stationen in den Höhlen steht und was die Ursachen dieser Besiedlung im freien Terrain waren.

- - -

Nález figurální plastiky na volutové keramice z jeskyně Koňské jámy v Moravském Krase.

Josef Skutil

Tab. 9 - 15.

V relativně hustém nížinném moravském neolitickém osídlení lidstva s volutovou keramikou vyniká jako sídelně geografická zvláštnost i několik současných jeskynních lokalit jako např. mokerská Pekárna, babická Skalka, křtinské jeskyně Výpustek a Drátenická, javořická Zátvořice, palavský Turolď aj.. Všechny zasluhují souborně samostatné pozornosti. A k řadě těchto stanic, v nichž chtěla kdysi česká archeologie hledat i paleoliticko-neolitický přechod nebo vznik našeho neo-

litika, se řadí nově suchdolská jeskyně Koňská jáma v severním systému Moravského Krasu.

Dnešní Koňská jáma, ležící v třicetimetřové severní stěně západní části ostrovského Suchého žlebu u Kateřinské jeskyně nedaleko jeho ústí v Punkvino údolí /je to jeskyně č. 55, nadm.v.360 m/, má 2 vchody. Byla kdysi jistě těžce přístupná, protože zde neexistoval mocný ssuťový svah vedoucí dnes od jeskyně k silnici. Její popis a topografickou situaci podává K. Absolon /1904-1912/ a poslední P. Ryšavý /1951/ a jejich informace bude možno po našem neobyčejně obtížném a technicky komplikovaném výzkumu, jemuž byl věnován r. 1961 pouhý měsíc, značně korigovat a kompletovat /jeskyně výtoková?, ponorová?, spodní patro, prolongace směrem ke Kateřinské/. Během tohoto výzkumu byla prozkoumána přední zákrutová část jeskyně, spojující oba zmíněné vchody, a část chodby, vedoucí do vlastní jeskyně samotné. V celé této prozkoumané části jeskyně nebylo možno rozhodně kromě hrubého zvrstvení a uložení, rozrušeného nadto ještě roztrháním silných kořenů jasanů, jež pronikly hluboko do nitra i hloubky jeskyně, diferencovat přesněji jakékoliv stratigrafické detaily. Všechny stratigrafické poměry byly značně porušeny a přemístěny. Vedle paleolitického artefaktu byla např. nalezena patrona poslední válečné výroby a pod. Podrobná zpráva o všech těchto poměrech a nálezech bude podána po letošním výzkumu. Zde stačí stručně uvést, že byly zjištěny stopy aurignackého osídlení /5 pazourkových artefaktů, řezaná kost/ - vedle toho bylo získáno jen několik málo medvědích kostí, ač sousední Kateřinská jeskyně byla právě paleontologicky neobyčejně bohatá--dále osídlení neolitické s mladší keramikou volutovou, eneolitický /?/ pobyt prokázán jediným střepem, halštatské osídlení zcela shodné a pravděpodobně také asi současné s Býčí skálou /keramika, bronzový nůž, přesleny/ a neobyčejně hojné byly nálezy středověké keramiky /hrnky, talířovité kusy, pokličky/, provázené železnými předměty /různé typy nožů a šipek, hřebíky, kopí, nůžky, udidlo, ostruha, podkovy, fragment kostěného dvoustranného hřebínku aj./.

Všechny tyto nálezy byly vlastně společně promíchány. O neobyčejně hojných nálezech kostí, zejména ptačích, lze s velkou pravděpodobností jen předpokládat, že jsou středověkého stáří i když snad lze připustit, že část jich může stejně být zcela recentního původu. Jeskyně byla tedy osídlena v těchže obdobích jako protilehlá Rytířská jeskyně, halštatské osídlení bylo stejně zjištěno v Umrlčí a v sousední Kateřinské jeskyni.

Neolitické osídlení Koňské jámy je prokázáno zbytky asi 50 volutových většinou jen okrajových střepů různě zdobených, zbytky kostěných hladidel, dosud však nebyl získán ani jeden kamenný artefakt. Z těchto volutových nálezů je jistě nejzajímavější nález figurální plastiky na okraji střepu, nalezený skoro těsně pod povrchem v levé partii jeskyně pod klenbou, téměř na zlomu první chodby jeskyně v druhou její nižší partii, asi 20 m od vchodu. Je to ze 7 střepů slepená okrajová partie /15.6 cm dl., 10.1 cm šir./volutové bombovité nádoby /rekonstruované radius 12.5 cm, zachována tedy asi pouze 1/7 obvodu/ o stěnách 0.7 cm sil. Materiál je jemně plavený, povrch barvy hnědé, na okrajích až černé a jemně hlazený, na některých místech jsou i šmouhy tohoto hlazení, na vnitřní straně jsou

střepy černé, nikoliv však tuhované. Ve spodní části složené partie je povrch poněkud otřelý. Na vnitřní straně je několik jemných nepravidelných rýh po zrnkách písku. Nejzajímavější je dekor fragmentu. Je to plastika masky obličejě, tvořená dvěma nevysokými lištovitými klenutými neširokými temporálně zejména nad pravým okem protaženými obočími, přecházejícími vertikálně v poněkud vlnovitě prohnutý vyšší hrázovitě působící nos /"řecký nos"/v pravé spodní partii poněkud již staře poškozený. Vysoko u kořene nosu jsou mandlovité prohlubně zapadlých očí. Na otevřeném oku lze rozeznat obě víčka a horní palpebroorbitální rýhu. Levé oko není úplné, jeho hloubka je zesílena podvíčkovou rýhou, která je nad pravým okem slabě znatelná a nad levým je zřetelně naznačen oblouček. Zdá se, že i nad levým okem je rýha, která způsobila malé poškození povrchu. Pod pravým okem je menší zduřelina, která pod levým okem chybí. Střep kolem pravého oka je pečlivě hlazen. Zda důlek oční byl původně vyplněn inkrustovanou imitací bulvy, nelze rozhodnout. Obočí se ve střední čáře spojují a právě z tohoto místa spojení směřuje přibližně kolmo na linii obočí symetrický val hřbetu nosního. Tento je přerušen šikmou lomnou plochou, kde byl pravděpodobně uražen hrot modelovaného nosu pravým nosním křídlem. Pod nosem, který je nad to zdůrazněn na pravé straně od kořene dolů rýhou, kdežto po levé slabě prohnuté stěně je zcela hladký, jsou znázorněna zcela krátkou vodorovnou téměř neviditelnou rýhou ústa. V bočním pohledu je kontura celého hřbetu nosu od čela přes kořen na jeho hřbet rovná, bez deprese. Celek obličejě, jehož pravá partie je zřetelně poněkud vyšší, působí zachmuřeným dojmem. /Při tomto popisu mne upozornili na některé anatomické detaily primář MUDr Květoslav Bušina a primář MUDr Plch/. Při úpatí pravého obočí vystupuje poškozené na stěně k obličejí takřka hranolovité a v odvrácené partii pak zaoblené pahýlovité držadlo, jehož symbolika je nezřetelná. Na spodní jeho stěně jsou 2 nehluboké slzovité dolíky, analogické v podstatě zmíněným očím, ale ne tak zřetelné. Ještě nížeji je zachován zbytek dalšího geometrického dekoru, sestávajícího ze zbytků paralelních obdélníků s dominovité seskupenými čočkovitými dolíčky, nenapodobujícími tak zřetelně zmíněné oční důlky jako ony dva pod přídržovadlovitým pahýlem. Nad ním je naopak zbytek běžného dekoru známého z volutové keramiky a to zbytek hluboké horizontální linie zakončené čočkovitým důlkem a provázené 2 paralelními nestejně vzdálenými liniemi podobně zakončenými.

I když tento fragment nádoby z Koňské jámy neposkytuje žádných dalších dekorativních přídavek jak se často vyskytují na různých současných nebo i mladších plastikách, není nejmenší pochyby, že při nálezě jde o kultovní předmět. Analogických aplikací technicky i stylově různě provedených buď speciálně obličejů nebo větších či menších různých partií lidských postav na volutové keramice je již známa řada. Je to např. fragment volutové nádoby s takřka nematomorfni plastikou vrchní partie lidského těla ze sídliště z Nové Vsi u Ivančic /ve volutovém prostředí tohoto sídliště je značně odřený střep s poměrně mělce rytým hřbetem dekorem bukovohorské keramiky, I.L.Červinka MSt.II. 63, 72, 76, PA Nř. 6-8, 1936-38, 114, střep zde poprvé uveden ze sbírky Matějkovy/, fragment hrdla slabostěnné nádoby s plastiky provedeným lidským obličejem uvádí R. Tichý z Mohelnice /PA 49, 1958, str.8./, J. Vacek publikoval střep šáreckého typu s lidskou

maskou z Chabařovic ze severočeského Ústecka /OP 10, 1936-1937, 287-89/, z Velkého Harčáše od Staré Ďaly získal Ing. Mohapl také okrajový střep železovského typu s obočím, vodorovnými očima a nosem /J. Eisner, Slovensko v pravěku, 1933, tab. VI./, analogický nálezy pochází ze dvora Agota ze Sikenice u Vel. Peseku na Levicku /Mitscha-Märheim, WPZ 11, 1924, 111/. U všech těchto nálezů jde vesměs o nálezy mladší volutové keramiky, současné se starší bukovohorskou. Z Rakouska pochází analogický střep ženské postavy z Drasenburgu /K. Willvonseder, Germania 24, 1940, 1-5/, Fr. Tompa uvádí podobnou masku z mladšího období volutové keramiky z Békásmegyér /25 Jahre Urgeschichtsforschung in Ungarn 1912, 36, 24-25 Bericht Röm. Germ. Kom. 1934-35, Taf. 8, 3/. J. Nestor uváděl již před válkou aplikaci lidských plastik na keramice ze západorunského neolitika např. z Turdas /celkem 4 kusy/ a zejména fragment obličeje /masivní nos mezi podlouhlými nízkými očima/ z dunajského ostrova Ostrovul Corbului /J. Nestor, Der Stand der Vorgeschichtsforschung in Rumänien, 22 Bericht der Röm. Germ. Kom. 1932, Taf. I., 3/. Fritz Schachenmeyer /Die Ältesten Kulturen Griechenlands, 1955, 90/ upozorňuje, že tento klasický motiv všeobecně vystupuje jako "Fruchtbarkeitgöttin in höchst eindrucksvollen Darstellungen." Podávat konečně podrobný soupis všech těchto neolitických masek není úkolem této zprávy. Leč i tak také tyto nálezy zřejmě ukazují, že šlo zřetelně o kultovní nádoby. I když je nutno litovat, že také z Koňské jámy je zachován tak jako konečně ve všech případech jen fragment nádoby, nikterak se nevyvíká tento kus z rámce běžné interpretace analogických nálezů. Ba naopak tuto interpretaci jasně podporuje. Prostředí nálezu v původně těžce přístupné jeskyni, kde lokalita působí hrou pronikajícího světla v oscilujících pásech úzkou štěrbinou vchoďu vskutku přímo mysteriálním dojmem, tento předpoklad o magické funkci tohoto kusu jen potvrzuje. Není konečně ani vyloučeno, že pro tuto funkci jeskyně mohlo mít určitý význam pro své vlastnosti i všude velmi hojné na vápencových skalínách kol jeskyně rostoucí *Allium montanum*, jehož vlastnosti nemohly ujít pozornosti pravěkého lovce, ba právě naopak ho vábily. Nález z Koňské jámy sám nadhazuje dále otázku rehabilitace Wanklovy interpretace starých výkopů a nálezů ve Výpustku /1882/. Již samy tyto dva naše krasové nálezy zdají se nevyklučovat možnost, že pravděpodobně i jiné jeskyně mohly sloužit za kultovní místa, jak jejich funkce v tomto ohledu je dosvědčena jinde u nás i zbytky parietálního neolitického umění v Domici.

V neposlední řadě i pro tuto okolnost zasluhují tedy postpleistocenní uložení našich jeskyní a mladší popaleolitické nálezy bedlivého výzkumu a pozornosti, která jim nebyla pohříchu vždy zaslouženě věnována.

Fund einer figuralen Plastik auf Volutenkeramik aus der Koňská jáma /Pferdegrubenhöhle/ im Mährischen Karste. In der Pferdegrubenhöhle im Dürren Tale, im nördlichen Systeme des Mährischen Karstes /360m/ wurde eine paläolithische Auringnacstation festgestellt mit einem ziemlich reichen neolithischen Scherbenmaterial aus der jüngeren Phase der Volutenkeramik. Der interessanteste und wichtigste Fund ist unzweifelhaft ein Bruchstück eines bombenförmigen glatten Gefäßes mit einer figuralen Gesichtsplastik am Gefäßrande, deren Reproduktion jedoch viel anschaulicher wirkt, als eine genaue Beschreibung /"Griechische Nase"/. Märi-

sche Analogien sind z.B. aus Nová Ves, mit einer typ. fast nematomorfofen Plastik, aus Mohelnice, weiter aus Böhmen in Chabařovice, der Slowakei aus Velký Harčáš sowie aus Velký Pesek bekannt. Weitere gleichzeitige europäische Analogien will ich hier nicht erwähnen. Es ist ganz klar, dass es sich um die Reste eines kultischen Gefässes handelt, wobei das Höhlenmilieu, aus welchem dieser Fund stammt, diese Vermutung nur bestätigen kann. /Ursprünglich ziemlich schwer zugängliche Höhle, fast magische Wirkung der in die Höhle, nur durch eine enge Öffnung einfallende Lichtstrahlen, aromatische Eigenschaften des üppig an den felsigen Kalkabhängen in der näheren Umgebung der Höhle wachsenden Alliums, die den Höhlenmenschen nicht nur unbekannt geblieben sind, sondern für ihn gewiss sehr strahant waren/. Bei dieser Gelegenheit entsteht von neuem die Frage der Bedeutung der unweit gelegenen Vypustekhöhle, sowie die Frage der kultischen Funktion unserer verschiedenen neolithischen Höhlen, die z. B. in unserer Domicahöhle durch parietalische Kunstreste geklärt ist.

Ausserdem wurde in der Pferdegrubenhöhle eine hallstattzeitliche Besiedlung, gleichzeitig der in der Stierfelshöhle nachgewiesen und weiters eine reiche mittelalterliche Besiedlung festgestellt /Keramik, eiserne Gegenstände wie: verschiedene Messerformen, Pfeilspitzen, Hufeisen, Reitsporne, Scheren uam./. Aus der Höhle, aus welcher fast kein pleistozän paläontologisches Material, welches in der knapp danebenliegenden Katharinenhöhle in so reichen Massen vorkommt, stammt, sind dagegen ausserordentlich viel, wahrscheinlich jedoch nur mittelalterliche oder sogar rezente hauptsächlich Vogelknochen bekannt. Eine Superposition dieser Funde in der Höhle wurde nicht beobachtet, alles Material war vermischt/paläolithische Klinge lag neben einer Gewehrpatrone aus dem zweiten Weltkrieg/. In der Durchforschung der Höhle wird fortgesetzt.

- - -

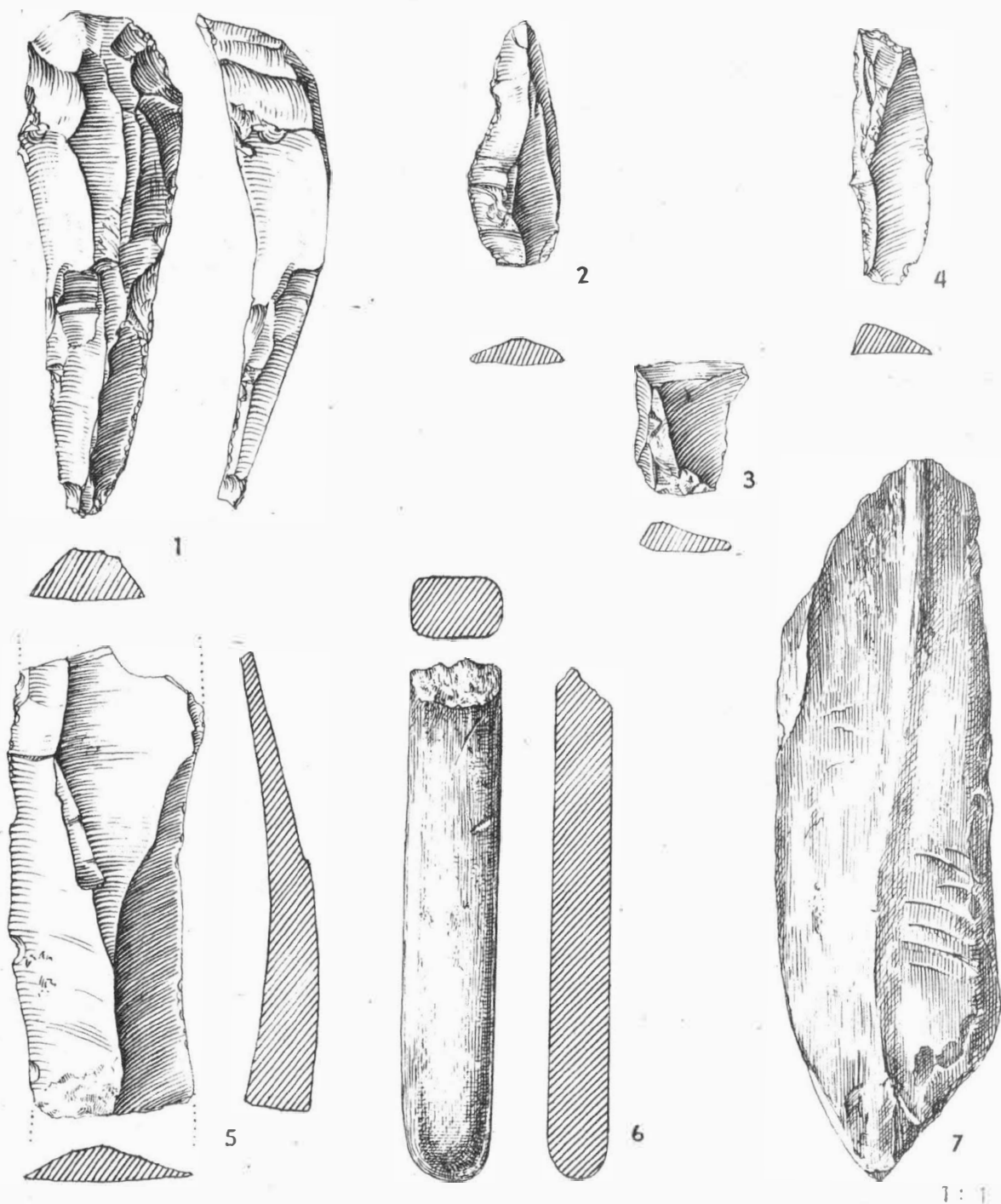
Die VII. Ausgrabungssaison in Mohelnice b. Zábřeh.

Rudolf Tichý

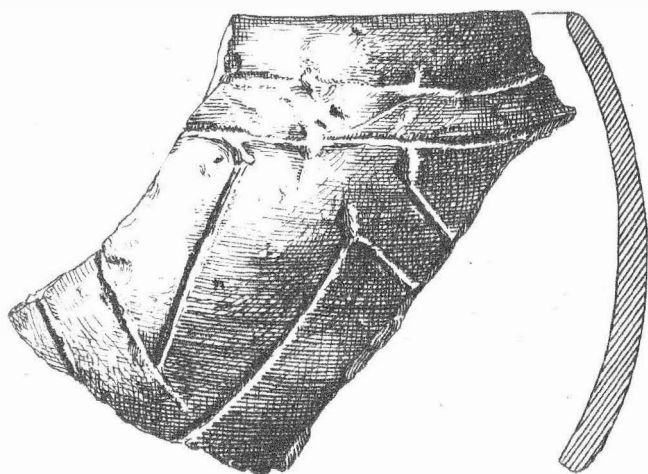
Tab. 16 - 17.

Im Jahre 1961 knüpften wir, den bisher planmässig vorgenommenen Abdeckungen gemäss, an die Grabung des vorigen Jahres an. In der Dauer vom 26. 6. bis 24. 11. 1961 konnte eine Fläche von ungefähr 900 m² freigelegt und so der südliche Abschnitt des besiedelten Areales weiter verfolgt werden.

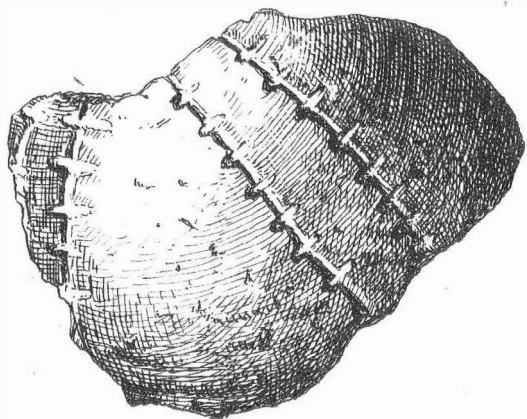
Trotz der auch in diesem Jahre zu Überwindenden verschiedenen Schwierigkeiten, besonders Bauarbeiten, die während der Abdeckungen unmittelbar auf der Grabungsfläche durchgeführt wurden, gelang es uns, wie beabsichtigt, den wesentlichen Teil der volutenkeramischen Hütte XII zu erfassen /ihren südlichen Abschnitt erforschten wir schon im Jahre 1960^{1/}, die wir dem Anfangsstadium der volutenkeramischen Entwicklung zugeschrieben haben. Der nach und nach abgedeckte Grundriss ergab einen rechteckigen Grossbau, in einer Länge von ca. 21-24 m; die nördliche Partie, welche anscheinend von einem anderen Bau gestört wurde, konnte

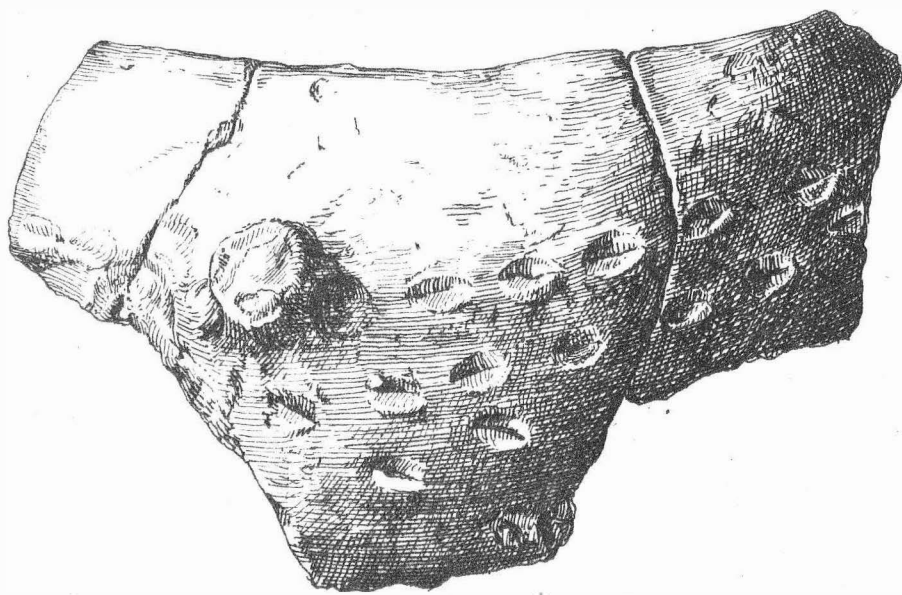
Tab. 9. Koňská jáma v Mor. Krase. Paleolitické nálezy. - Pferdehökke im Kär. Karst. Paläolithische Funde.

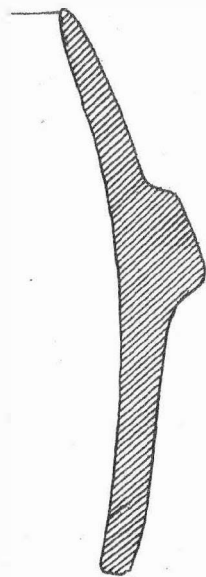
1

2

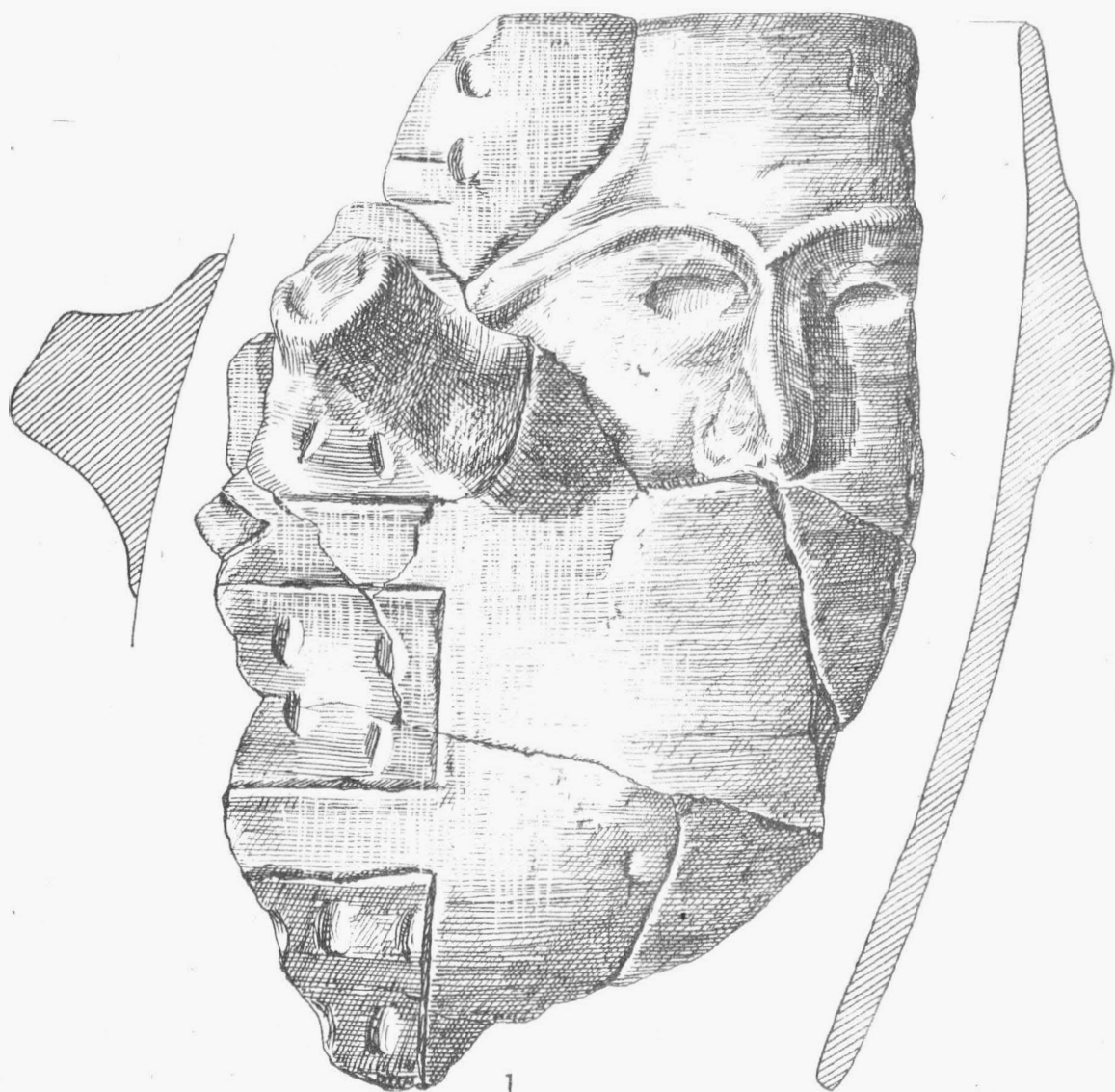
3

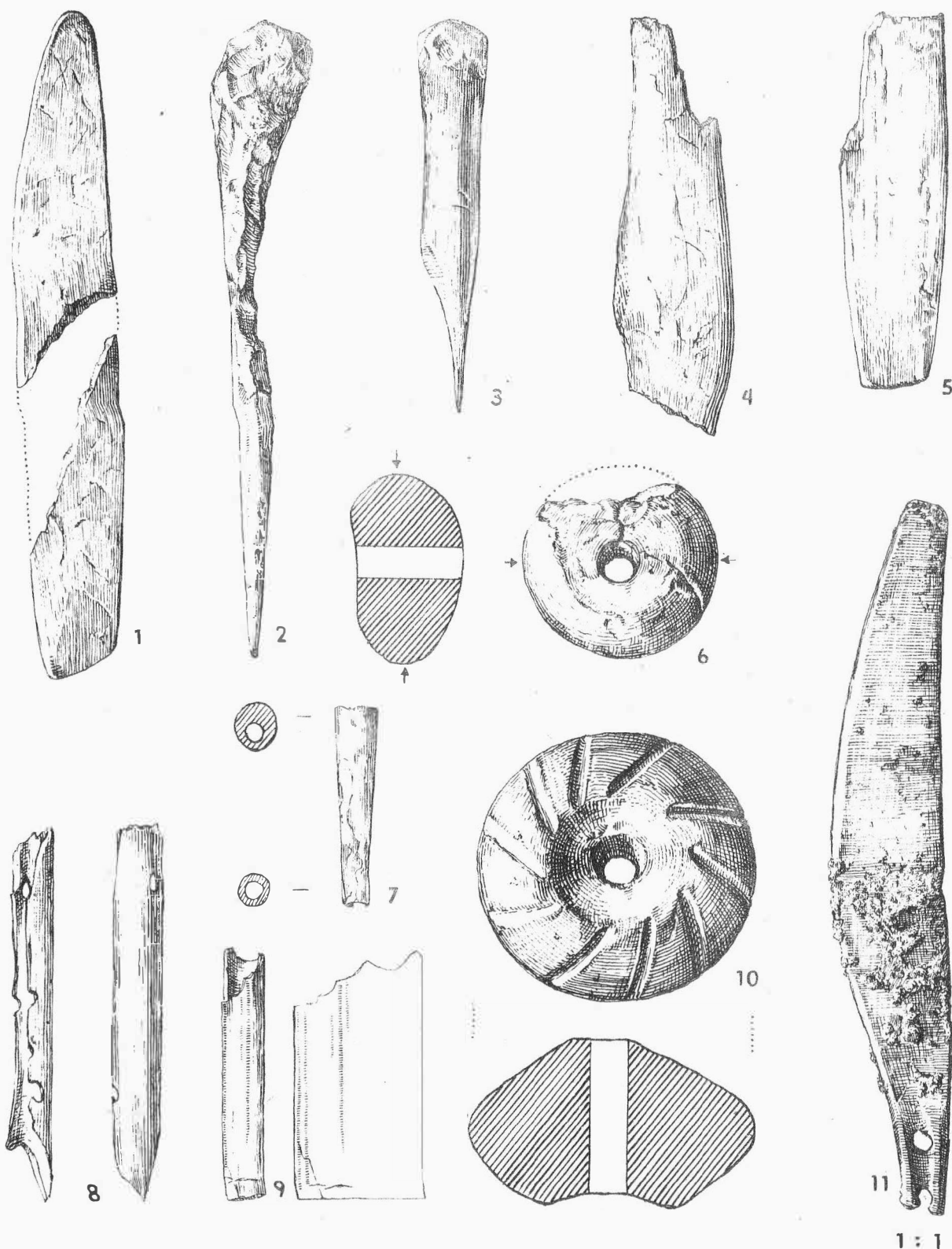
2:3

Tab. 10. Koňská jama v Mor.Krase. Ukázka nálezů volutové keramiky.- Einige volutenkeramische Funde.

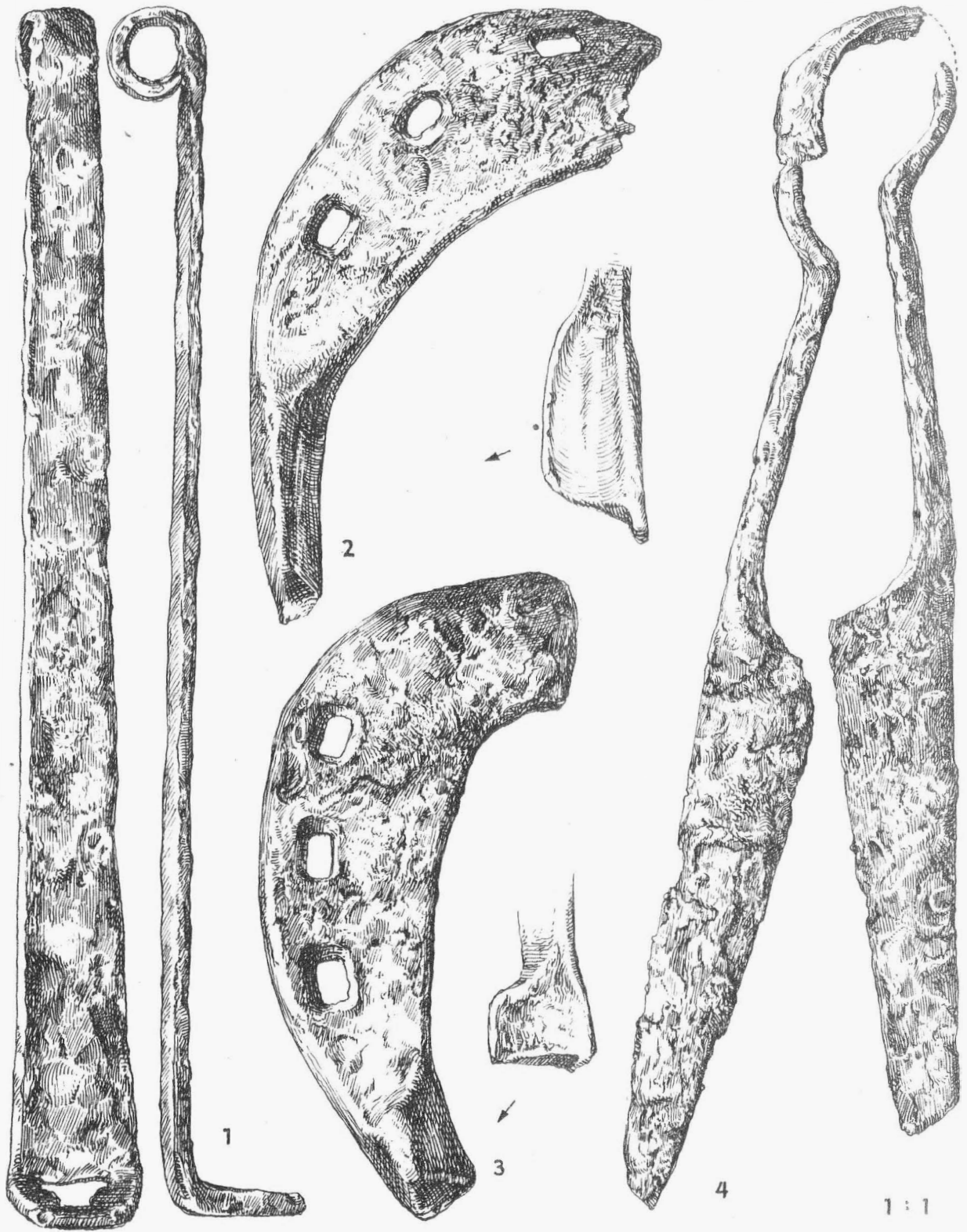

Tab. 11. Koňská jáma v Mor.Krase. Střep volutové keramiky s aplikací lidské masky.- Volutenkeramischer Scherben mit menschlicher Maske.

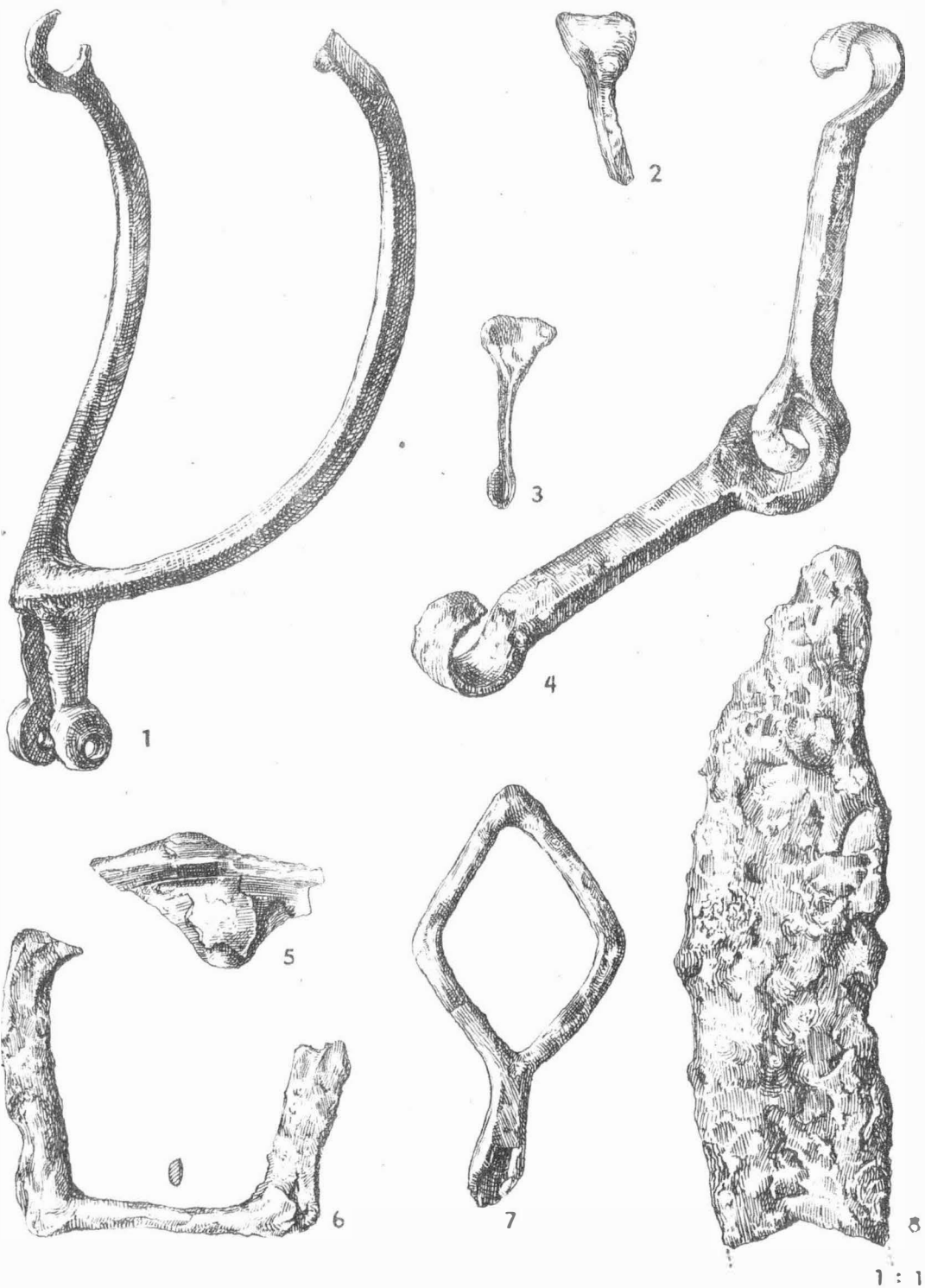

1 : 1

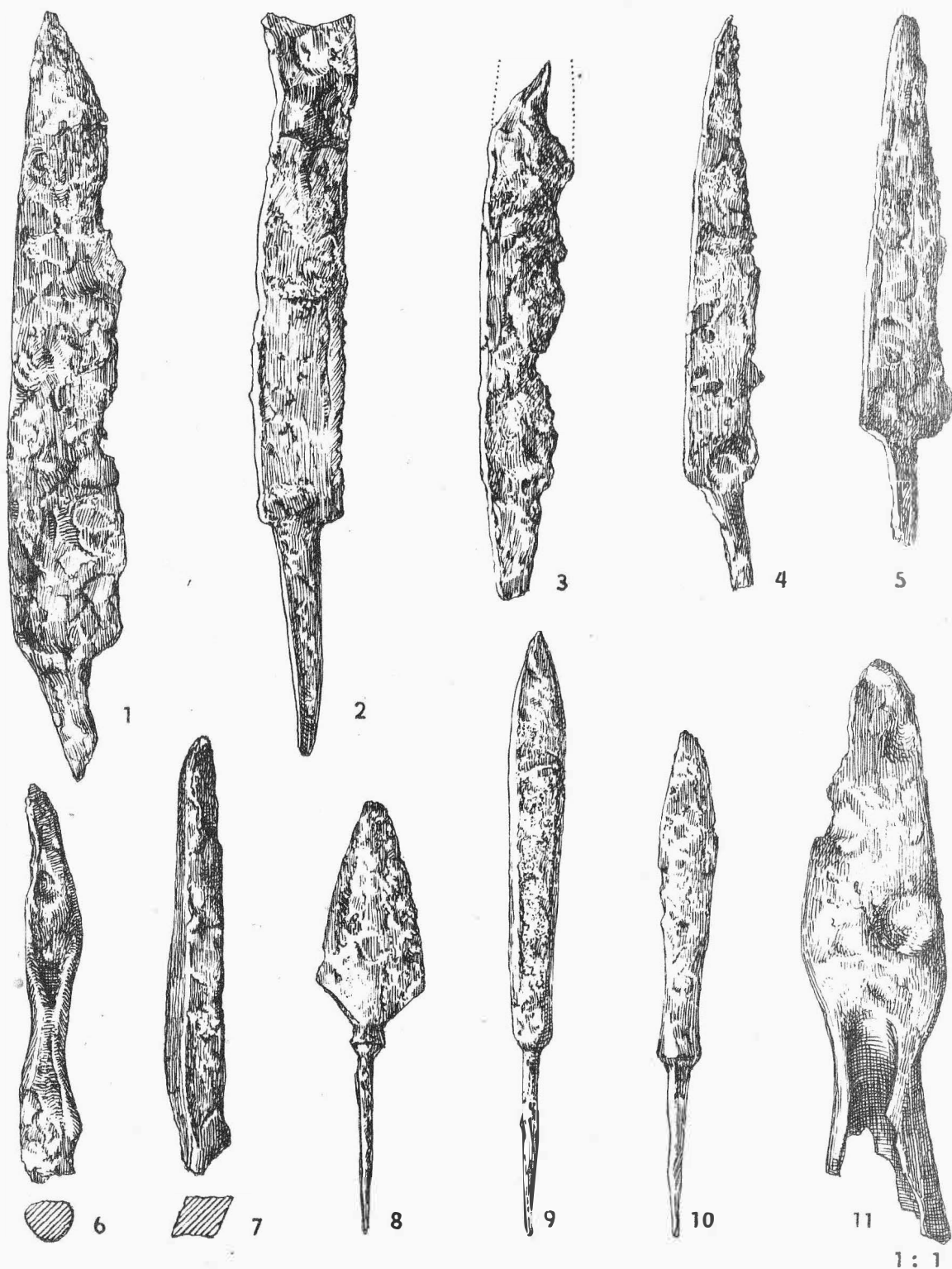
Tab. 12. Koňská jáma v Mor. Kráse. Neolitická kostěnná industrie a halštatské nálezy.- Neolithische Knochenindustrie und hallstattzeitliche Funde.

Tab. 13. Koňská jáma v Mor.Krase. Ukázka železných středověkých nálezů.- Auswahl an eisernen mittelalterlichen Funden.

Tab. 14. Koňská jáma v Mor. Kráse. Středověké železné nálezy.-Mittelalterliche Eisengegenstände.

Tab. 15. Koňská jáma v Mor.Krase. Středověké železné nálezy.- Mittelalterliche Eisengegenstände.

P ř e h l e d v ý z k u m ů 1961.

- Vydává: Archeologický ústav ČSAV, pobočka v Brně,
Stalinovy sady 19/23.
- Odpovědný redaktor: PhDr. et Dr. Sc. Josef Poulík.
- Redaktoři : PhDr. Jiří Říhovský a PhDr. Anna Medunová.
- Překlady: prom.hist R. Tichý a E. Tichá.
- Kresby: B. Ludíková.
- Na titulní stránce: Rozvinutý ornament stříbrného gombíku z hrobu 11
od 7. kostela.
- Vydáno jako rukopis - 350 kusů - neprodejné.